

31. júlí 2025

Efni: Umsögn Hagsmunasamtaka heimilanna um mál nr. S-122/2025 í samráðsgátt stjórnvalda

Áform um rafræna og stafræna málsmeðferð hjá sýslumönnum og dómstólum

Samkvæmt ofangreindum áformum er fyrirhugað frumvarp til breytinga á ýmsum lögum í því skyni að bjóða upp á rafræna og stafræna málsmeðferð hjá sýslumönnum og dómstólum. Þar á meðal á lögum um aðför og nauðungarsölu sem falla undir málefna svið Hagsmunasamtaka heimilanna.

Hagsmunasamtök heimilanna telja það ranga forgangsröðun að ráðist sé í slíkar breytingar án þess að fyrst hafi verið hugað almennt að endurskoðun löggjafar á sviði fullnusturéttarfars í því skyni að bæta réttarstöðu einstaklinga. Til að mynda með því að leiðrétta þá villu sem var gerð við endurskoðun réttarfarslöggjafar árið 1991 að breyta nauðungarsölu úr dómsathöfn í stjórnarsýsluathöfn. Samtökin hvetja til þess að tekið verði til athugunar að breyta lögum á þann veg að leita verði úrskurðar dómara um heimild til að fara fram á nauðungarsölu, að minnsta kosti í þeim tilvikum sem um er að ræða heimili gerðarþola. Heimilið nýtur stjórnarskrárvarinnar friðhelgi sem á ekki að vera hægt að rjúfa með einfaldri stjórnvaldsathöfn án undangengins dómsúrskurðar. Einnig mælast samtökin til þess að í slíkum tilvikum verði sala á almennum markaði gerð að meginreglu í stað uppboðs til að hámarka söluverð eigna enda þjónar það bæði hagsmunum kröfuhafa og gerðarþola. Jafnframt þarf að lagfæra ýmislegt í ljósi fenginnar reynslu eftir bankahrunið og samræma lögini betur við reglur um leiðbeiningarskyldu og neytendavernd, einkum í aðdraganda og eftirmálum nauðungarsölu.

Samtökin eru almennt hlynnt innleiðingu stafrænna lausna sem geta aukið skilvirkni og haft sparnað í för með sér, svo lengi sem það er ekki á kostnað réttaröryggis einstaklinga. Rafræn málsmeðferð má ekki alltaf vera sjálfgefin og ætti frekar að byggjast á samþykki málsaðila, enda geta ekki allir nýtt sér stafrænar lausnir, svo sem vegna fötlunar eða annarra erfiðleika við notkun tæknibúnaðar.

Áform um rafræna málsmeðferð eru ekki ný af nálinni. Frumvarp af þessum toga var kynnt á síðasta kjörtímabili og lagt fram á þingskjali 1372 - 926. mál á 154. löggjafarþingi en það varð ekki að lögum. Einnig var sambærilegt frumvarp kynnt og lagt fram á þingskjali 1033 - 691. mál á 154. löggjafarþingi en það snerist um breytingar á lögum um meðferð sakamála, meðferð einkamála og gjaldþrotaskipti. Hagsmunasamtök heimilanna gerðu margvíslegar athugasemdir við þau frumvörp en þær veigamestu sneru að birtingu í rafrænu pósthólfi á ýmsum tilkynningum sem hafa réttaráhrif. Í fyrstu var lagt til að birting slíkra gagna í stafrænu pósthólfi yrði fullnægjandi og gögn teldust birt þegar þau væru gerð aðgengileg þar, án tillits til þess hvort að viðtakandinn hefði í raun mótttekið þau. Samtökin lögðust alfarið gegn þessu sem leiddi til þeirrar breytingar að rafræn birting ákæru yrði aðeins gild samkvæmt lögum um meðferð sakamála þegar ákærði hefði staðfest móttöku hennar. Engar frekari breytingar á reglum um birtingu ýmissa annarra tilkynninga náðu fram að ganga að þessu sinni.

Hagsmunasamtök heimilanna leggja áherslu á að við útfærslu á því frumvarpi sem nú er fyrirhugað og öðrum sem lúta að rafrænni málsmeðferð, hvort sem er á stjórnarsýslustigi, hjá sýslumönnum eða fyrir dómstólum, verði þess gætt að allar birtingar mikilvægra tilkynninga sem geta haft réttaráhrif verði aðeins gildar þegar viðtakandi hefur staðfest móttöku þeirra. Öðruvísi er ekki hægt að tryggja að slíkar tilkynningar komist til vitundar móttakanda svo að hann verði ekki fyrir réttarspjöllum af því að hafa enga vitneskju fengið um málsmeðferð sem getur haft áhrif á lögvarða hagsmuni hans. Mikilvægastar eru tilkynningar sem marka upphaf málsmeðferðar, svo sem stefnur í einkamálum og greiðsluáskoranir í aðfarar- og nauðungarsölumálum, ásamt tilkynningum frá sýslumanni um móttöku og fyrirtökur aðfarar- og nauðungarsölubeiðna. Einnig getur verið um að ræða tilkynningar sem gæti þurft að bregðast við með tilteknum hætti, svo sem boðanir í þinghöld eða fyrirtökur hjá dómara eða sýslumanni og í þeim tilvikum sem réttur til andmæla við ákvörðunum eða innihaldi gagna er háður tímamörkum frá móttöku slíkrar tilkynningar eða viðkomandi gagna.

Einnig er rétt að minna á að 7. gr. laga um stafrænt pósthólf í miðlægri þjónustugátt stjórnvalda, nr. 105/2021, er sama marki brennd og framangreindar athugasemdir lúta að, en þar segir að þegar gögn eru aðgengileg í pósthólfi teljist þau birt viðtakanda, án nokkurs tillits til þess hvort hann hafi í raun mótttekið þau. Þar á meðal geta verið samskonar gögn og nefnd hafa verið sem áður þurfti að birta með ábyrgðarbréfi, stefnuvotti eða öðrum sannanlegum hætti. Með reglugerð nr. 131/2023 á grundvelli þeirra laga var m.a. aðilum sem stunda löginneheimtu gert kleift að fá heimild til að birta tilkynningar á borð við greiðsluáskoranir og stefnur í stafrænu pósthólfi án þess að réttaráhrif slíkrar birtingar væru háð því skilyrði að viðtakandi staðfesti móttöku. Samtökin ítreka því þá kröfu sína að þeim lögum verði breytt á sama hátt og fyrr greinir þannig að birting gagna í stafrænu pósthólfi verði aðeins gild þegar viðtakandi hefur staðfest móttöku þeirra. Jafnframt að dómsmálaráðuneytið fylgi því eftir við fjármála- og efnahagsráðuneytið að ákvæði 2. töluliðar 2. gr. reglugerðar nr. 131/2023 verði ekki beitt án aðkomu dómsmálaráðuneytisins, eins og kom fram í minnisblaði til allsherjar- og menntamálanefndar Alþingis, dags. 8. maí 2024. Að minnsta kosti þar til tryggt hefur verið að slíkar birtingar gagna teljist aðeins gildar þegar viðtakandi hefur staðfest móttöku þeirra.

Að endingu er vísað til fyrri umsagna Hagsmunasamtaka heimilanna um framangreind mál eftir því sem við á, þar sem hefur ítarlega verið gerð grein fyrir helstu sjónarmiðum og áherslum samtakanna varðandi rafræna málsmeðferð og sérstaklega birtingar mikilvægra gagna (sjá fylgiskjöl).

- 0 -

Virðingarfyllst,

f.h. Hagsmunasamtaka heimilanna,

Guðmundur Ásgeirsson, formadur@heimilin.is

Fylgiskjöl:

1. Umsögn um 625. mál á 151. löggjafarþingi (stafrænt pósthólf) 12. apríl 2021
2. Umsögn um mál nr. S-116/2022 í samráðsgátt (reglugerð um birtingar) 19. ágúst 2022
3. Umsögn um 691. mál á 154. löggjafarþingi (rafræn málsmeðferð) 4. mars 2024
4. Minnisblað til allsherjar- og menntamálanefndar (stefnubirtingar) dags. 8. maí 2024
5. Umsögn um 926. mál á 154. löggjafarþingi (rafræn málsmeðferð) 6. júní 2024

12. apríl 2021

Efni: Umsögn Hagsmunasamtaka heimilanna um 625. mál á 151. löggjafarþingi

Frumvarp til laga um stafrænt pósthólf í miðlægri þjónustugátt stjórnvalda

Hagsmunasamtök heimilanna eru almennt hlynnt rafrænni þjónustu. Að því sögðu er þó ástæða til að koma á framfæri athugasemdum við atriði þessu tengd sem lúta að rafrænni auðkenningu.

Að undanfögnu hafa samtökin orðið vör við aukna tilhneigingu hins opinbera til að krefjast notkunar rafrænna skilríkja sem skilyrði fyrir aðgangi að ýmissi opinberri þjónustu. Þetta hófst árið 2014 með leiðréttingu verðtryggðra fasteignalána, en nýjasta dæmið er að nú er ekki lengur mögulegt að taka námslán nema með rafrænum skilríkjum þó svo að engin lagastoð sé fyrir slíku skilyrði.

Aðeins eitt fyrirtæki í eigu einkaaðila, einkum fjármálafyrirtækja, býður upp á svokölluð rafræn skilríki samkvæmt lögum um rafrænar undirskriftir nr. 28/2001. Að mati samtakanna er það með öllu óréttmætt að þvinga neytendur í viðskipti við einkafyrirtæki í einokunarstöðu, með því að krefjast auðkenningar með rafrænum skilríkjum svo þeir geti sótt réttindi sín á grundvelli laga. Dæmi eru um að einstaklingar hafi orðið fyrir alvarlegum réttarspjöllum af þessum ástæðum.

Samkvæmt tilkynningu forsætisráðuneytisins um eflingu stafrænnar þjónustu frá 31. maí 2019 stefna stjórnvöld nú að því að ríkið taki að sér útgáfu á rafrænum skilríkjum. Samtökin eru almennt fylgjandi þeirri stefnu og hvetja til þess að þeirri vinnu verði hraðað, en jafnframt að lög samkvæmt frumvarpi þessu taki ekki gildi fyrr en ríkið hefur hafið útgáfu slíkra skilríkja.

Einnig er óhjákvæmilegt að gera þá athugasemd við 7. gr. frumvarpsins að engan veginn er nægilegt að gera gögn aðeins "aðgengileg" í rafrænu pósthólfi, svo það hafi sömu réttaráhrif og formleg birting með ábyrgðarsendingu eða stefnuvotti. Réttaráhrif slíkrar birtingar verða að vera háð því skilyrði að viðkomandi einstaklingur hafi raunveruleg móttengið umrædd gögn, svo sem með því að opna slíka tilkynningu í rafrænu pósthólfi, eða smella á hnapp til að staðfesta móttöku. Annars er hætta á að meðferð mála sem varða hagsmuni einstaklinga fari fram án vitundar þeirra.

- 0 -

Virðingarfyllt,
f.h. Hagsmunasamtaka heimilanna,

Ásthildur Lóa Þórsdóttir, formadur@heimilin.is

Guðmundur Ásgeirsson, erindreki@heimilin.is

19. ágúst 2022

Efni: Umsögn Hagsmunasamtaka heimilanna um mál nr. S-116/2022 í samráðsgátt stjórnvalda

Reglugerðardrög um heimildir einkaaðila til að birta gögn í stafrænu pósthólfi

Með ofangreindum reglugerðardrögum er fyrirhugað að gera lífeyrissjóðum og löginneimtuaðilum kleift að birta gögn í stafrænu pósthólfi í miðlægri þjónustugátt stjórnvalda. Samkvæmt 24. gr. a laga um lögmenn, nr. 77/1998, er með löginneimtu átt við innheimtumeðferð á grundvelli réttarfarslaga sem felst í aðgerðum á borð við fjárnám, nauðungarsölu, gjaldþrotaskipti, höfðun dómsmála o.fl. Samkvæmt 7. gr. laga um stafrænt pósthólf í miðlægri þjónustugátt stjórnvalda, nr. 105/2021, skal birting í stafrænu pósthólfi metin fullgild eins og hefðbundin birting eða tilkynning, svo sem með auglýsingu, símskeyti, ábyrgðarbréfi, stefnuvotti eða öðrum sannanlegum hætti. Taki reglugerð sem þessi gildi munu innheimtuaðilar því auðveldlega geta birt slík gögn eingöngu rafrænt.

Hagsmunasamtök heimilanna eru fylgjandi rafrænni þróun en gjalda þó varhug við því að svo stór breyting á grundvallaratriðum réttarkerfisins sé gerð með einfaldri reglugerð og án þess að hafa verið kynnt á nokkurn hátt fyrir almenningi. Birting á ýmiss konar tilkynningum, áskorunum, stefnum o.þ.h. hefur í för með sér réttaráhrif sem geta orðið íþyngjandi, ekki síst ef svo fer að erindið berst ekki til viðtakanda og hann getur því ekki brugðist við því tímanlega. Afar misjafnt er hversu vel fólk hefur færi á að tileinka sér rafræn samskipti af þessu tagi og ákvæðnir hópar geta það alls ekki. Þess vegna er afar mikilvægt að rafræn birting sé ekki metin fullgild nema viðtakandi hafi í það minnsta staðfest móttöku með rafrænum hætti, en að öðrum kosti verði að birta gögnin viðtakanda í eigin persónu eins og hingað til hefur tíðkast. Þar sem enga slíka varnagla er að finna í reglugerðardrögunum eða viðkomandi lögum, er hætta á að einstaklingar kunni að verða fyrir réttarspjöllum.

Jafnframt verður að staldra við og spyrja aðeins um forgangsöröðun stjórnvalda? Með reglugerðinni er í raun verið að gera innheimtuaðilum auðveldara að herja á fólk í greiðsluferfiðleikum með aðgerðum sem geta verið mjög íþyngjandi og afdrifaríkar. Það er ekki lögbundið hlutverk stjórnvalda að standa í slíku heldur ættu þau frekar að leggja áherslu á að vernda og styðja fólk sem lendir í óviðráðanlegum erfiðleikum sem leiða til þess að það verður að skotsþæni innheimtulögfræðinga.

Hagsmunasamtök heimilanna telja að svo mikil breyting á grundvallaratriðum réttarkerfisins sem felst í ofangreindum reglugerðardrögum eigi ekki að geta átt sér stað með einfaldri ákvörðun ráðherra um að setja reglugerð, heldur verði hún að minnsta kosti að hljóta þinglega meðferð svo kjörnir fulltrúar almennings geti fengið tækifæri til að tjá sig um og taka afstöðu til hennar. Jafnframt er óeðlilegt að hún sé kynnt af fjármála- og efnahagsráðherra þar sem löginneimta fellur undir dómsmálaráðuneyti samkvæmt gildandi forsetaúrskurði um skiptingu stjórnmálefna milli ráðuneyta.

Samkvæmt öllu framangreindu leggjast Hagsmunasamtök heimilanna alfarið gegn því að umrædd reglugerðardrög taki gildi að óbreyttu.

Fari engu að síður svo að reglugerð sem þessi verið sett, er það lágmarkskrafa að hún taki ekki gildi nema samhliða breytingum á lögum um stafrænt pósthólf í miðlægri þjónustugátt stjórnvalda, nr. 105/2021, þess efnis að rafræn birting á stefnum, áskorunum og tilkynningum þeim sem um ræðir, hafi ekki réttaráhrif nema viðtakandi hafi staðfest móttöku með rafrænum hætti. Það er það minnsta, en samtökin telja annars að meginreglan ætti alltaf að vera sú að birta slík gögn í eigin persónu eins og hingað til hefur verið skylt að gera nema í algjörum undantekningartilfellum.

- 0 -

Virðingarfyllst,
f.h. Hagsmunasamtaka heimilanna,

Handwritten signature of Guðmundur Ásgeirsson in black ink, written over a horizontal line.

Guðmundur Ásgeirsson, varaformadur@heimilin.is

4. mars 2024

Efni: Umsögn Hagsmunasamtaka heimilanna um 691. mál á 154. löggjafarþingi

*Meðferð sakamála, meðferð einkamála, gjaldþrotaskipti o.fl.
(miðlun og form gagna, fjarþinghöld, birting ákæra o.fl.)*

Drög að ofangreindu frumvarpi voru birt í samráðsgátt í nóvember síðastliðnum. Hagsmunasamtök heimilanna veittu umsögn um þau þar sem sjónum var beint að birtingum innheimtuaðila á stefnum til innheimtu peningakrafna. Birting tilkynningar á borð við stefnu hefur í för með sér réttaráhrif sem geta orðið mjög þyngjandi og er því afar mikilvægt að tryggja að slík birting geti ekki farið fram hjá þeim sem á að birta fyrir svo hann verði ekki fyrir réttarspjöllum. Þess vegna gerðu samtökin þá kröfu að stafræn málsmeðferð á grundvelli birtingar stefnu í stafrænu pósthólfi skyldi vera háð því skilyrði að réttur viðtakandi stefnu hefði í það minnsta staðfest móttöku hennar með sama hætti.

Við vinnslu frumvarpsins í kjölfarið virðist hafa verið tekið mið af sambærilegum sjónarmiðum hvað varðar birtingu ákæra í sakamáli. Þannig er nú lagt til í 32. gr. frumvarpsins að ákæra teljist aðeins réttilega birt í stafrænu pósthólfi þegar ákærði hefur staðfest móttöku hennar. Þetta er til þess fallið að tryggja réttaröryggi einstaklinga sem er afar mikilvægt að sé í hávegum haft. Aftur á móti kemur fram í kafla 5.3 í greinargerð með frumvarpinu að birtingar á stefnum hafi ekki verið til umfjöllunar við undirbúning þess og einkaaðilar hafi enn sem komið er ekki aðgang að hinu stafræna pósthólfi. Það útiloki þó ekki að breyttur birtingarháttur stefna komi til athugunar síðar.

Hagsmunasamtök heimilanna benda af þessu tilefni á að með reglugerð nr. 131/2023 var aðilum sem stunda löginneimtu gert kleift að fá heimild til að birta tilkynningar á borð við greiðsluáskoranir og stefnur í stafrænu pósthólfi án þess að réttaráhrif slíkrar birtingar væru háð því skilyrði að viðtakandi staðfesti móttöku. Samtökin ítreka því þá kröfu sína að einkaaðilum verði ekki veittur aðgangur að hinu stafræna pósthólfi til að birta stefnur og sambærilegar tilkynningar, fyrr en fyrst hafi verið tryggt að slík birting teljist aðeins lögmæt þegar viðtakandi hefur staðfest móttöku skjalsins. Til dæmis með því að bæta við hlutaðeigandi lög ákvæðum sambærilegum þeim sem í 32. gr. frumvarpsins er lagt til að bætist við lög um meðferð sakamála, varðandi birtingu í stafrænu pósthólfi.

- 0 -

Virðingarfyllst,
f.h. Hagsmunasamtaka heimilanna,

Guðmundur Ásgeirsson, varaformadur@heimilin.is

Alþingi
Allsherjar- og menntamálanefnd
Kirkjustræti
101 Reykjavík

Dagsetning 8. maí 2024
Málsnúmer DMR24010234

Vísað er til erindis allsherjar- og menntamálanefndar Alþingis frá 3. maí síðastliðnum þar sem þess er óskað að dómsmálaráðuneytið taki saman minnisblað um nánar tilgreind atriði í tilefni af umfjöllun nefndarinnar um 691. mál – meðferð sakamála, meðferð einkamála, gjaldþrotaskipti o.fl. (miðlun og form gagna, fjarþinghöld, birting ákæra o.fl.), sem var vísað aftur til nefndarinnar á milli 2. og 3. umræðu. Í erindi nefndarinnar segir nánar tiltekið:

Nefndin samþykkti að óska eftir minnisblaði þar sem gerð verði nánari grein fyrir hvort og þá hvernig reglugerðir nr. 131/2023 um heimildir einkaaðila til að birta gögn í stafrænu pósthólfi og nr. 180/2024 um framkvæmd laga um starfrænt pósthólf í miðlægri þjónustugátt stjórnvalda, samræmist núgildandi ákvæðum laga um meðferð einkamála, nr. 91/1991 og fyrirbyggjandi frumvarpi sem varðar m.a. heimildir til rafrænnar birtingar ákæru og annarra gagna í stafrænu pósthólfi stjórnvalda. Jafnframt er óskað eftir afstöðu ráðuneytisins til þeirra heimilda sem er kveðið á um í tilgreindum reglugerðum, settum af fjármála- og efnahagsráðherra á grundvelli laga um stafrænt pósthólf í miðlægri þjónustugátt stjórnvalda, nr. 105/2021, með vísan til þess að mál er varða réttarfar og málefni lögmanna heyra undir dómsmálaráðuneytið skv. forsetaúrskurði um skiptingu stjórnarmálefna milli ráðuneyta í Stjórnarráði Íslands, nr. 6/2022.

Um stefnur og stefnubirtingar er fjallað í XIII. kafla laga um meðferð einkamála, nr. 91/1991. Um birtingu stefnu er sérstaklega fjallað í 83. gr. laganna sem nú hljóðar svo:

1. Birting stefnu er lögmæt ef:
 - a. stefnuvottur eða lögbókandi vottar að hann hafi birt hana fyrir stefnda eða einhverjum sem er bær um að taka við henni í hans stað,
 - b. samrit hennar er sent í ábyrgðarbréfi sem er borið út og póstmaður vottar að hann hafi afhent bréfið stefnda eða öðrum sem er bær um að taka við stefnu í hans stað.
2. Stefna telst einnig nægilega birt ef hún er auglýst í Lögbirtingablaði skv. 89. gr.
3. Í stað stefnubirtingar skv. 1. mgr. og jafngilt henni má koma stefnu á framfæri með því að:
 - a. stefndi riti sjálfur undir yfirlýsingu á stefnu um að samrit hennar hafi verið afhent sér,
 - b. hæstaréttar- eða héraðsdómslögmaður riti undir sams konar yfirlýsingu þar sem einnig er tekið fram að stefndi hafi falið honum að sækja þing fyrir sig við þingfestingu máls.
4. Ef stefndi sækir þing við þingfestingu máls breytir engu þótt stefna hafi ekki verið birt eða komið á framfæri við hann, galli hafi verið á birtingu eða birt með of skömmum fyrirvara.

Í því frumvarpi sem allsherjar- og menntamálanefndar hefur nú til umfjöllunar eru ekki lagðar til neinar breytingar á framangreindu ákvæði hvað birtingarmáta stefna áhrærir, sbr. umfjöllun í kafla 5.3 í skýringum við frumvarpið. Enn sem komið er hefur ekki verið veitt leyfi á grundvelli 2. tölul. 2. gr. reglugerðar 131/2023. Ráðuneytið hefur komið því á framfæri við fjármála- og efnahagsráðuneytið að umræddu ákvæði reglugerðarinnar verði ekki beitt án aðkomu dómsmálaráðuneytisins.

Þá er bent á að samkvæmt f-lið 9. tölul. 4. gr. forsetaúrskurðar um skiptingu stjórnarmálefna milli ráðuneyta í Stjórnarráði Íslands, nr. 31/2022, fer fjármála- og efnahagsráðuneyti með málefni sem varða almenna umbætur í starfsemi hins opinbera, þar á meðal stafrænt pósthólf í miðlægri þjónustugátt stjórnvalda.

Fyrir hönd ráðherra

Bryndís Helgadóttir

Hákon Þorsteinsson

6. júní 2024

Efni: Umsögn Hagsmunasamtaka heimilanna um 926. mál á 154. löggjafarþingi

Aðför og nauðungarsala (miðlun og form gagna, notkun fjarfundabúnaðar, birtingar o.fl.)

Með ofangreindu frumvarpi er stefnt að því að heimila notkun stafrænna og rafrænna lausna við meðferð aðfarar- og nauðungarsölumála, einkum mála sem lúta að innheimtu peningakrafna.

Hagsmunasamtök heimilanna telja það ranga forgangsörðun að ráðist sé í slíkar breytingar án þess að fyrst hafi verið hugað almennt að endurskoðun löggjafar á sviði fullnusturéttarfars í því skyni að bæta réttarstöðu einstaklinga. Til að mynda með því að leiðrétta þá villu sem var gerð við endurskoðun réttarfarslöggjafar árið 1991 að breyta nauðungarsölu úr dómsathöfn í stjórnarsýsluathöfn. Samtökin hvetja til þess að tekið verði til athugunar að breyta lögum á þann veg að leita verði úrskurðar dómara um heimild til að fara fram á nauðungarsölu, að minnsta kosti í þeim tilvikum sem um er að ræða heimili gerðarþola. Heimilið nýtur friðhelgi samkvæmt stjórnarskrá sem á ekki að vera hægt að rjúfa með einfaldri stjórnvaldsathöfn án undangengins dómsúrskurðar. Einnig mælast samtökin til þess að í slíkum tilvikum verði sala á almennum markaði gerð að meginreglu í stað uppboðs til að hámarka söluverð eigna enda þjónar það bæði hagsmunum kröfuhafa og gerðarþola.

Samtökin eru alls ekki mótfallin innleiðingu stafrænnar málsmeðferðar, svo lengi sem réttaröryggi einstaklinga er tryggt jafn vel og við hefðbundna málsmeðferð. Málsmeðferð má ekki vera sjálfkrafa stafræn heldur aðeins með samþykki málsaðila, enda geta ekki allir nýtt sér stafrænar lausnir, svo sem vegna fötlunar eða annarra erfiðleika við notkun tæknibúnaðar.

Þegar áform um þá lagasetningu sem hér um ræðir voru birt í samráðsgátt fyrir rúmu ári síðan (mál nr. S-69/2023) kom þar fram um markmið lagasetningarinnar að áhersla væri lögð á að bæta fræðslu og leiðbeiningar til málsaðila m.a. með því að auka gagnsæi málsmeðferðarinnar. Því miður er ekkert að finna í frumvarpinu sem er til þess fallið að bæta fræðslu og leiðbeiningar til málsaðila.

Þegar drög að frumvarpi um stafræna málsmeðferð í aðfarar- og nauðungarsölumálum voru svo birt í samráðsgátt á síðasta hausti (mál nr. S-217/2023) var lagt til að birting gagna í stafrænu pósthólfi yrði fullnægjandi og gögn teldust birt þegar þau væru aðgengileg þar, án tillits til þess hvort að viðtakandi hefði í raun móttengið þau. Hagsmunasamtök heimilanna mótmæltu þessu sérstaklega í umsögn sinni og ítrekuðu þá afstöðu sem kom fram í fyrri umsögn um áformin að málsmeðferð ætti ekki að vera sjálfkrafa stafræn. Ekki ætti að vera hægt að hefja aðgerðir sem gætu orðið til þess að gerðarþoli missi heimili sitt án hans vitundar og stafræn birting tilkynningar um slíkar aðgerðir ætti því aðeins að vera gild ef hann staðfesti móttöku hennar. Í fyrirbyggjandi frumvarpi er brugðist við þessu að nokkru leyti en hér á eftir verða þó gerðar frekari athugasemdir um þetta og ýmis önnur atriði.

Birting tilkynninga

Eins og fyrr segir hefur verið brugðist við mótmælum Hagsmunasamtaka heimilanna við fyrirkomulagi birtingar tilkynninga í stafrænu pósthólfi en þó aðeins að hluta en ekki öllu leyti. Þannig er nú lagt til í frumvarpinu að tilkynningar um útburðargerð, nauðungarsölubeiðni, framhald uppboðs og fyrirtöku vegna nauðungarsölu á almennum markaði, teljist aðeins vera réttilega birtar í stafrænu pósthólfi þegar gerðarþoli hefur staðfest móttöku þar. Þetta eru vissulega jákvæð skref og nauðsynleg til að tryggja stjórnarskrárvarin réttindi og hagsmuni gerðarþola. Samtökin telja þó ekki gengið nógu langt með því að gera aðeins kröfu um staðfestingu á móttöku tilkynningar í sumum tilfellum heldur fara fram á að það sama gildi um allar slíkar tilkynningar varðandi fullnustugerðir. Þau rök sem eru færð í greinargerð frumvarpsins fyrir því að undanskilja tilkynningar um aðfararbeiðni frá þessu vegna “víðtækra” endurupptökuheimilda standast ekki því það er torfær vegur fyrir almenna borgara og breytir engu um þau íþyngjandi áhrif sem það getur haft ef aðfarargerð fer fram.

Almennt skal gerðarbeiðandi beina greiðsluáskorun til gerðarþola með minnst fimmtán daga fyrirvara áður en krafist verður aðfarar eða nauðungarsölu til fullnustu peningakröfu. Birting slíkrar áskorunar á það sammerkt með birtingu stefnu eða ákæru í dómsmáli að marka upphaf málsmeðferðarinnar. Birting greiðsluáskorunar ein og sér hefur þannig réttaráhrif sem geta verið íþyngjandi hvort sem af aðfarargerð eða nauðungarsölu verður eða ekki. Til dæmis getur hún verið grundvöllur skráningar á vanskilaskrá og spilt lánshæfismati þess sem hún beinist að. Þess vegna er ekki síður nauðsynlegt að staðfesta þurfi móttöku greiðsluáskorunar líkt og annarra tilkynninga sem hér um ræðir. Þrátt fyrir að í frumvarpinu séu ekki lagðar til slíkar breytingar á þeim ákvæðum sem lúta að greiðsluáskorunum er óljóst hvort þær geti fallið undir ákvæði í 3. og 24. gr. frumvarpsins sem fela í sér almenna heimild til að miðla tilkynningum og “öðrum gögnum” á stafrænu eða rafrænu formi án þess að gerð sé krafa um staðfestingu á móttöku. Samtökin fara fram á að þetta verði skýrt betur og tryggt að stafræn eða rafræn birting greiðsluáskorunar verði aðeins gild ef gerðarþoli staðfestir móttöku hennar.

Leiðbeiningar fyrir gerðarþola

Reynsla Hagsmunasamtaka heimilanna hefur því miður leitt í ljós að þrátt fyrir að sýslumönnum beri að gæta að leiðbeiningarskyldu sinni við framkvæmd fullnustugerða er það oft aðeins gert að nafninu til en ekki þannig að það sé raunverulega hjálplegt fyrir gerðarþola. Samtökin telja því ástæðu til að ráðist verði í útgáfu skriflegra og auðskiljanlegra leiðbeininga fyrir ólöglerða gerðarþola.

Sem dæmi um hversu takmarkaðar leiðbeiningar eru veittar má nefna að í tilkynningum sýslumanna til gerðarþola um nauðungarsölu kemur yfirleitt aðeins fram eftirfarandi staðlaður texti:

Embættinu hefur borist beiðni um nauðungarsölu á eigninni [...], þinglýstri eign yðar, sem fylgir þessari tilkynningu í ljósríti. Yður tilkynnist hér með að þessi beiðni verður tekin fyrir á skrifstofu embættisins að [...], [dags.] kl. [...], að undangenginni auglýsingu, sem verður send til birtingar í Lögbirtingablaði þann [dags.].

Hafið þér í hyggju að greiða þá kröfu, sem kemur fram í beiðninni, eða leita samninga um hana, skal yður bent á að snúa yður til þess, sem beiðnin stafar frá.

Þarna koma ekki fram neinar ábendingar til gerðarþola um réttarstöðu hans, úrræði sem hann getur leitað til að afstýra nauðungarsölu, möguleika á að mótmæla nauðungarsölubeiðni ef hún á ekki rétt á sér, né annað sem getur varðar mikilvæga hagsmuni hans við slíka málsmeðferð.

Það sem væri líklega brýnast að tryggja að gerðarpolar í nauðungarsölumálum fengju skýrar og góðar leiðbeiningar um er réttur þeirra til að óska þess að nauðungarsala á eigninni fari fram á almennum markaði. Þekkt eru ýmis dapurleg dæmi um að fólk hafi misst heimili sín á nauðungarsölu þar sem hæsta boð hefur verið langt undir raunverulegu virði eignar og það hafi þannig misst aleiguna. Flest bendir til þess að gerðarpolar séu almennt lítið meðvitaðir um þann möguleika að óska eftir sölu á almennum markaði og hversu mikla þýðingu það getur haft fyrir hagsmuni þeirra að fá sem hæst verð fyrir eignina þegar óhjákvæmilegt er að selja hana. Til merkis um það kom fram í svari dómsmálaráðherra við fyrirspurn á yfirstandandi þingi (þskj. 1144 - 674. mál) að á undanförunum 11 árum hefðu eignir verið seldar nauðungarsölu á almennum markaði í aðeins tæplega 0,2% tilfella en í öllum hinum á uppboði. Hagsmunasamtök heimilanna leggja því til að við birtingu tilkynninga um nauðungarsölu í stafrænu pósthólfi verði samhliða þeim komið á framfæri leiðbeiningum um þennan möguleika og gerðarpola gefinn kostur á því að óska eftir sölu á almennum markaði.

Úrræði vegna greiðsluerfiðleika

Samkvæmt 38. gr. laga um fasteignalán til neytenda, nr. 118/2016, skal neytanda veitt færi á að óska eftir úrræðum, svo sem endurfjármögnun eða skilmálabreytingu, sem gætu leyst greiðsluerfiðleika hans, áður en lánveitandi krefst nauðungarsölu á grundvelli samnings um fasteignalán. Engu að síður kom fram í skýrslu dómsmálaráðherra um framkvæmd embætta sýslumanna á lögum um aðför og lögum um nauðungarsölu árið 2019 að ekki sé gætt sérstaklega að því hvort lánveitandi hafi fullnægt þessari skyldu áður en nauðungarsölubeiðni er send enda sé eftirlit með því í höndum Neytendastofu en ekki sýslumanna (þskj. 2076 - 995. mál 149. löggj., sjá einnig þskj. 606 - 335. mál 150. löggj. og þskj. 984 - 508. mál 150. löggj.). Hagsmunasamtök heimilanna benda því á að nauðsynlegt er að bæta úr þessu með því að kveða skýrt á um skyldu sýslumanna til að kanna sérstaklega hvort 38. gr. laga um fasteignalán hafi verið fylgt þegar þeim berst beiðni um nauðungarsölu á grundvelli samnings um fasteignalán. Enda er það nauðsynlegt til að uppfylla þjóðréttarlegar skuldbindingar Íslands þar sem ákvæðið er liður í innleiðingu á Tilskipun 2014/17/ESB samkvæmt EES-samningnum.

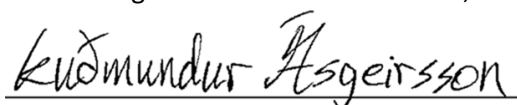
Uppgjör miðað við markaðsverð

Samkvæmt 57. gr. laga um nauðungarsölu má kröfuhafi ekki krefja gerðarpola um greiðslu þess sem eftir stendur af skuldum ef markaðsverð nauðungarsölueignar hefði nægt til greiðslu þeirra, burtséð frá því hvort fullt verð hafi fengist fyrir eignina á uppboði eða ekki. Allur gangur er þó á því hvort eftir þessu sé farið og Hagsmunasamtök heimilanna þekkjа fjölmörg dæmi um að af þeim sökum hafi fólk þurft að sæta óréttmætum innheimtuaðgerðum í mörg ár eftir að nauðungarsölu var lokið. Þessu þarf að bregðast við með því að kveða skýrar á um skyldu kröfuhafa til að skila gerðarpola uppgjóri miðað við markaðsverð eignar. Ekki síst með hliðsjón af því sem áður var rakið um hversu fátíðar sölur á almennum markaði eru og í samhengi við ákvæði 28. gr. Tilskipunar 2014/17/ESB.

- 0 -

Virðingarfyllst,

f.h. Hagsmunasamtaka heimilanna,

Guðmundur Ásgeirsson, varaformadur@heimilin.is